

Vestmannen.

Nr. 6

Bergen 20. august 1989

5. årgang

Piotr Klafkowski

Polskfødd målvitskapsmann fascinert av nynorsk diktarkunst

Umsetjar frå tibetansk med sans for Uppdal og Hans Henrik Holm

Piotr Klafkowski på Færøyane 1989

Det var Johannes Gjerdåker som sette polskfødde Piotr Klafkowski i samband med Vestmannen då Klafkowski vitja Voss hausten 1988. Piotr Klafkowski er 38 år og hev polsk doktorgrad i målvitskap, han hev vore i Noreg sidan 1980 då han kom hit for skuld tilhøvi i heimlandet. Han bur i Drammen saman med kona Paki Tsering, lækjar, som kjem frå India, men ættar frå Nepal. Millom 1975 og 1983 fullførde Klafkowski ei stor umsetjing frå tibetansk; boki kjem ut i Vest-Tyskland.

Dette fortel Piotr Klafkowski til Vestmannen. Han brukar bokmål, noko han segjer seg leid for, men det hev ikkje vore høve for han til å læra seg nynorsk munnleg. Han held sterkt fram at han saknar nynorskkurs for utlendingar i Oslo og umlandet kring Oslo. Det finst i so måte ingen tilbod i

det heile. Nynorskkursi på universitetet er upplagde for studentar som alt kjenner målet.

Derimot sette Piotr Klafkowski seg noko inn i færøysk og keltisk på Universitetet i Oslo. Han hadde her m.a. å gjera med professorane Magne Oftedal og Leif Mæhle.

Sersynt tibetansk verk

Umsetjing frå tibetansk reknar Klafkowski for å vera hovudverket sitt til no. Det gjeld eit sersynt historisk verk frå 1889 som berre finst i two eksemplar i heile verdi. Han tok til på denne umsetjing i september 1975 i New Delhi. Arbeidet tok mange år med m.a. samvitsfulle og uppattekne korrekturar. Då han drog frå Polen i 1980, var politiet ute etter boki, og han hadde vanskar med å få henne til Noreg.

Klafkowski hadde stipend frå Alex-

ander von Humboldt-Stiftung i Bonn til arbeidet med umsetjingi. Dette stipendet, som han fekk i 1981, opna ute veg til å få verket prenta i Vest-Tyskland. Den umsette utgåva er på engelsk.

Store rikdomar i nynorsk diktning

Piotr Klafkowski var mange år i Noreg - på hovudstadskanten - utan å få nemnande smak for den norske dikttingi han so langt hadde møtt, for det meste romanskriwing på bokmål. So skulde Paki, medisinarkona hans, ha turnustenesta i Ulvik i Hardanger. På biblioteket der råka han frampå det veldig Kulten av Kristofer Uppdal, utgåva frå Aschehoug 1947, og diktet «Ymse golv» var som ei openberring (attgjeve i dette bladet). Med avgrensa norskkunnskapar var det sanneleg ikkje nokor lett gjerning å lesa Kulten, og Klafkowski sökte hjelp hjå ingen ringare enn Olav H. Hauge som både er Uppdal-kjennar og lika å fortelja - um bøker, um Uppdal, Ulvik, Hardanger, norsk kultur, for å bruka ordi til Klafkowski. Slik Piotr Klafkowski upplevde det, var det som nynorsken gav han alt han hadde sakna i bokmål. Ei ny verd opna seg, forlokkande og full av trollbindande poesi. Og einaste lykelen til denne verdi var det nynorske målet, som han ovundra di meir, di meir han las, og som han fann utruleg rikt og råkande, mykje, mykje meir fengslande og kunstnarleg verknadsfullt enn bokmål. Ja, dette var ordleggjungi til ein utanfrå. Ein nordmann kunde vanskeleg våga seg til å segja slike for eigi rekning, anten han meinte det eller ei.

Stutt sagt. Piotr Klafkowski fann ei skattkammer i den nynorske diktningi.

Til side 2

Ymse golv Frå «Kulten» I - 1947

**Er tru eitt og det såmå som styrki,
då må tvil vørø motsetnaden,
og då ei veike.**

**Er styrki eitt og det såmå som blinde,
då må veika vørø motsetnaden,
og då ei syn.**

**Gjev meg tru!
Og eg skal kunn taka alt landet,
og létti det ned
fyri fotan mine!**

De tvilar.

Kristofer Uppdal

**Hugs bladpengane
til Vestmannen, det er so lett å gløyma.**

Piotr Klafkowski

Fra side 1

Dei diktarane som han serskilt dreg fram attåt Kristofer Uppdal og Olav H. Hauge, er Hans Henrik Holm og Hallvard Tveiten. Um Uppdal segjer Klafkowski at det hev vore som dikta- ren tala beint til han, um hans eigen tvil. Klafkowski hører til dei fåe her i landet som hev lese «Ævelengdn», det store uprenta verket til Uppdal, som ligg i manuskript på Universitetsbiblio- teket i Oslo. Det hev vore sagt um dette diktet at det skal vera kaotisk og næ- rast uleseleg. Det avviser Piotr Klaf- kowski blankt. «Ævelengdn» er på ein måte, etter Klafkowski, fyrste part av «Kulten», og han vonar at «Ævelengdn» ein dag må koma ut, sidan han held det for eit meisterverk som hører heile den store bokverdi til.

Ein diktar som det for Piotr Klaf- kowski hev vore ei uppleving å lesa, er Hallvard Tveiten med det 4-bandsterke hovudverket «Tjod og sjel», ein diktar som på ingen måte hev fylgt motevega- ne. Serskilt nemner Klafkowski siste bandet, «Himmel og jord», som inne- held noko av det mest tankevekkjande han til no hev funne i norsk bokheim. I poesien hender ting du ikkje kann ty- da; sume diktataralar talar til deg bein- vegs, andre gjer det ikkje, segjer Klaf- kowski.

Um ein diktar som Kristofer Uppdal

I-målsbibelen

I Vestmannen nr. 4 nyttar me ei ordleggjing som kunde tyda på at i-målsbibelen ikkje er á få lengre. Dette var misvisande. Den revisera nynorske bibelumsetjingi frå 1938, kalla Indrebø- bibelen, hev komme i fleire nye upplag etter første utgjevingsåret, m.a. i 1976. Denne bibelutgåva vert á få i mange år frametter, upplyser forlags- sjef Jon Olav Skålid i Det Norske Bibelselskap.

Bibelen og Det nye testamentet er á få i ymse format og fargar både i kunstband og i skinn frå **Det Norske Bibelselskap. Postboks 7062 Hø- mansbyen, 0306 Oslo 3.**

Slett ikkje alle veit at i-målsbibelen er á få, korkje vanlege bibelkjøparar eller bokhandla- rar. Den som ynskjer 1938-bibelen på i-mål, må difor beda serskilt um denne bibelutgåva.

Gåveliste for Vestmannen

Jostein Krokvik, Fiskabygd, 100,-. Knut Rys-
stad, Kristiansand, 200,-.

I alt kr. 300,-

Me takkar gjevarane
VESTMANNEN
Helge Liland
5065 Blomsterdalen
Bankgiro: 8401.21.43027
Postgiro: 425 63 92

fyrst og fremst hev dragingskraft med sine filosofiske tankar, er det den språklege troldomskrafti som er yver- veldande hjå Hans Henrik Holm. Han hev fyrsteplassen på ranglista til Klaf- kowski; ingen kann mæla seg med han, berre Uppdal stend ved sida. Den polske innvandraren hev gjort det han kallar den magiske ferdi gjennom Hans Henrik Holm sitt «Norsk Folkeepos.» Det var eit hardt arbeid, medgjev han, men det var meir enn lønsamt; ikkje i all verdens bokheim hev han funne makin. I hendene på Hans Henrik Holm er det norske målet som ein Stradivarius-fiolin, eit utruleg instrumen. Klafkowski veit godt at Holm hev vore umstridd, og utlending som han er, kann han ikkje segja um målet hans er «kunstig» eller ei, berre at det er trollbindande. Hans Henrik Holm krev mykje av lesaren, men han gjev ri- keleg att, meiner Klafkowski, som legg til at han er sers takksam mot Marie Lindblad Holm for hjelp han hev fen- ge i granskingi av diktingi til mannen hennar.

P. A. Munch og Opedal

Klafkowski nemner med age ein annan rugg i norsk åndsverk, P. A. Munch, som dukkar upp i nær sagt alle samanhengar: i keltisk gransking, han gav ut eit keltisk-norsk kjeldeskri- fift på latin frå Man; i færøysk frå

Nynorskbøker på beddingen

Vestmannen fortalte i nr. 4 um bøkene på Norsk Bokreidingslag i 1989, ei boklista som femmer um lyrisk, romanskriwing, barnelesnad, livsminne, greskortodoks liturgi og, ikkje á gløy- ma, jubileumsboki i høve 100-årsdagen til Gustav Indrebø.

På Samlaget kjem Ragnar Hovland med roman og barnebok. Jon Fosse hev skrive ei essay- samling og ein roman som skal ha tittel «Naust- tet». Roman og barnebok kjem òg frå Einar Øk- land, medan Marit Tusvik og Ingvar Moe skriv for born og unge. På boklista finst samleis lyri- karen Helge Torvund, Erna Osland og Else Ka- rin Bukkøy.

Jon Eikemo hev skrive um «Livet i kulissane», Herbjørn Sørebø kjem med ei Kåserisamling og Edvard Hoem hev skrive um Nordahl Grieg. Meir humoristisk vert nok «Eg sei ikkje meir» av Arthur Arntzen og ei morobok av Per Inge Torkildsen. Til dei humoristiske bøkene hører også «Salte sitat» av Ivar Eskeland.

Ei bok av eit anna slag frå Ole Didrik Lærum. Han skriv um den kjende treskjeraren, pryd- kunstnaren og felespelaren Magnus Dagestad frå Voss.

Rune Belsvik på Cappelen

Rune Belsvik kjem med ei ny.bok på Cap- pelen. Ho hev tittel «Guten sin».

brevskifte med V. U. Hammarshaimb, grunnleggjaren av det færøyske skrift- målet; i gamalnorsk og nynorsk målkunna og boksoga; og ikkje minst i soge- gevitskap som var hans rettelege fag. Klafkowski tykkjer det er synd at hovudverket til Munch, «Det norske Folks Historie», ikkje hev vorte opp- attprenta fullt ut etter ho kom i 1863. P. A. Munch hev vore inngangsporten til norsk soga og åndssoga for Piotr Klafkowski, som hev vanskar med å skyna at nokon med hug til norsk soga kann gå utanum «Det norske Folks Hi- storie».

I det siste hev den mangsidige pol- ske innvandraren lese «Gamalt or Sætesdal» av Johannes Skar, både for sjølve folkeminni og fordi denne lesna- den gjer det lettare å skyna Hans Henrik Holm. Han samlar på alt han fær tak i av Halldor O. Opdal, men hev vanskar med å få mange av bøkene til denne store folkeminnnesamlaren frå Hardanger, ein landslutt som i seg sjølv hev vorte tillokkande.

Folkemusikk-upplødd

«Pappa er spelemann-sprø», hermer Klafkowski etter son sin. Denne spele- mannsinteressa røter seg òg i Ulvik, der høyrdhe han Sigbjørn Bernhoft Osa. Ei legende vart til røyndom då han fekk høyra Ola Mosafinn på upp-

Til side 4

Vestmannen.

Vestmannen kjem til vanleg ein gong i månaden.

Bladpenger kr. 100,- for året.

Kan tingast på alle poststader og beinast frå «Vestmannen», Helge Liland,

5065 Blomsterdalen.

Postgiro: 4 25 63 92,
Bankgiro: 8401.21.43027

Utgjavar:
Vestmannalaget,
5000 Bergen,
Telefon (05) 31 79 29/31 31 16.

Bladstyrar:
Jostein Krokvik,
6143 Fiskåbygd
Telefon (070) 21 429

Forretningsførar:
Helge Liland,
5065 Blomsterdalen,
Telefon (05) 22 67 00

Sats/trykk:
Sigurd Olsen Boktrykkeri, Bergen

ning». Her galdt det å «austnorska» målet og å stryka vestlands-merki.

Det gjekk ikkje lang tid før både Seip og Berggrav vart ståande som eit slags faneberarar for konservativt bokmål. Den vegen har målfolket lenge gått på. Det går ikkje so snøgt for målfolket i dag som for Seip og Berggrav den gongen. Men det går i same leidi. Det kan ein mellom anna sjå av at i-målet går ut av nynorsk-biblane.

Dialekt-raseriet vil sakte hjelpe den austnorske «reisingi» vidare. For det verkar slik at dersom ein dialekt har e-infinitiv, har brukarane av den dialekten ikkje samvit til å bruka a-infinitiv. Og har dialekten mist ordet for «von», er det ei samvitssak for dei å «håpa», eller «håpe». Men det er heller sjeldan, har eg inntrykk av, at folk med i-måls-dialekt kjenner seg forplikta til å bruka i-målet i skrift. For «a-målet» er normen... .

Den nynorske omsetjingi av Norsk Bibel er enno ikkje komi. Men eg går ut frå at ho er i arbeid. Og eg veit at ho ikkje skal bruka «Arthur Bergs nynorsk», det vil segja i-mål.

At vestmennene i eintal og fleirtal, skulle gå inn for «Arthur Bergs nynorsk» hadde eg ikkje venta. So dum er eg ikkje.

Men eg hadde venta at dei skulle ha blåse til kamp mot den nednorskingi som Norsk Bibel har vedteke. For dummare er eg heller ikkje.

Og det har dei slett ikkje gjort. Dei har berre sagt at dei «er imot» a-målet, og likar i-målet betre. Og det er for lite sagt. Her må kamp til. For dei som vil tyna norskmånen i målet er mange. Dei har stor makt, også i nynorskens eigne stover.

Og mellom i-måls-folket er det ikkje få som er viljuge til å samnorska på dette punktet i von og visse om at dei skriv nynorsk so overhendig stilfullt - også utan i-endringar - at dei dermed skal kveikja norskmåns-viljen hos læsarane.

Men so dum er ikkje Vestmannen. Difor tykkjer eg han burde syta for at det også heretter skal finnast nynorske biblar med i-mål.

Presten Eigill Lehmann har vilja «sementera» Indrebø-bibelen. Men då måtte dei få Bibelselskapet til å prenta utgåver av nynorsk bibel. Og det kan eg ikkje tenkja meg at Bibelselskapet vil, eller kan. Bibelselskapet skal ha sagt at dei enno sel «Indrebø-bibelen». Det må vel då vera tale om

Til side 4

Bibelen på i-mål!

Annan stad fortel me at i-målsutgåva av Bibelen på Bibelselskapet framleis er å få. Me er ikkje visse på at serleg mange veit um dette, ikkje eingong bokhandlarar. Du skulde tru det var ei gradert opplysning.

Er det målpolitisk snikferd?

Den nednorska bokmålsbibelen frå Norsk Bibel sel bra, høyrer me. Me held det rimeleg at ei bibelumsetjing på i-mål òg vilde selja toleleg, for me reknar det for sjølvsagt at utgåva vert

skikkeleg kunngjord. Det spørst etter vilje til norskmålen.

Bibelmålet hev status, skriv Arthur Berg her i bladet. Ja, vår bibelmålsstatus er knytt til den tradisjonelle skriftformi, i-målet, som hev openbere større dragingskraft ålment enn mange lenge drøynde um. Me ynskjer ikkje setja ei ny i-målssetjing opp mot Indrebø-bibelen; ein slik uppkonstruert motsetnad vil skada. Kravet no er at ei ny bibelumsetjing vert på i-mål!

J. Kr.

Norsk Bibelmål

Av Arthur Berg

Det går at over med norsk målreising no. Norskmåns-viljen i folket visnar. Og norskmånen i nynorsken minkar. Minkar gjer også kampviljen hos folket. Ikkje ein gong ned-norskingi av Bibel-målet eggjar kampviljen.

Då Det Norske Bibelselskapet i 1978 sende ut ei ny Bibelomsetjing til nynorsk, kom den omsetjingi på a-mål. I-mål vart avlyst. Dermed strauk Bibelselskapet eit norskmånsflagg. Men nynorskfolk tagde. No har også forlaget Norsk Bibel A/S rådd seg til å fylgje det slette føredømet frå Bibelselskapet. Eg hadde vona på at målfolket skulle bryta togni då. Men eg «fekk ryggen bak», som han sa, Bestefar.

Det er sjølvsagt ein katastrofe for nynorsken at dette flagget vert stroke i alle nynorske biblar. For Bibelmålet har status. Og eg meiner at iallfall i-folket burde ha ført ein skikkeleg

kamp mot denne formi for samnorsking og avnorsking av Bibelmålet.

Det sit få eller ingen nynorskfolk i styret for Bibelselskapet. Og sameleis er det i styret for Norsk Bibel. Men utan standpunkt i målsaki var dei altso ikkje. Og begge gjennomførde bibelomsetjingi med konservativt bokmål og med a-mål i nynorsken. Dei sa altso nei til samnorsken for bokmålet, men ja for nynorsken.

Og ingen av dei hadde vanskar med å få nynorsk-folk til å gjennomføra flaggstrykingi. Det finst nemleg mængdevis av målmenn som er for samnorsk. Dessutan finst det ikkje få i-målsfolk som er viljuge til å hjelpe til med å fira i-målsflagget, også i Bibelmålet.

I 1916 var herrane Didrik Arup Seip og Eivind Berggrav nynorsk-folk. Dei gjorde opptaket til «Østlandsk Reis-

Heie med ny bok

Sigbjørn Heie kjem med ny bok i 1989. Det er ei lettlesbok for ungdom, **Full fart for fire**. Boki kjem på Skolebokforlaget. Det er elles ikkje fyrste boki frå Heie av dette slaget. Lettlesbøker er skrivne med einfelt mål og målföring, serskilt tenkte til folk med sume slag lesevanskar, men elles leselege nok for kven det so er.

Revebjølla fylkesblom i S. og Fj.

Den purpurraude **Revebjølla** - digitalis purpurea - hev vorte fylkesblom i Sogn og Fjordane, les me i S. og Fj. Magasin nr. 2-3/1989. Revebjølla er ein vakker plante, nytta i medisinen, men giftig. Magasinet held seg i velprøvt får; redaktørar no er Oddvar Isene og Ove Eide.

Ord og mål

Festskriftet til Magne Rommetveit er kome med tittel **Ord og mål**. Det hev vorte ei bok på 256 sider, redigert av Olaf Almenningen og Oddrun Grønvik, med tolleg stor spennvidd i innhald og mål. Artikkelskrivarane er kring 20 i alt. Kringkastingsringen gjev ut festskriftet som hev 400-500 namn på helsinglista.

Piotr Klafkowski

Frå side 2

tak, men det er eit sakn at Sjur Helge land ikkje hev fenge sin biografi slik Mosafinn og Myllarguten hev. Segjer den polske innvandraren som er glad i nett dei sidor ved norsk kultur som su me nordmenn innbiller seg at ein ikkje kann bjoda utlendingar. Til sist etterlyser Piotr Klafkowski ei nyutgåva av «Norsk Dialect-Lexicon» av W. F. K. Christie. Det finst ei dialektordbok i Noreg, minner han um, og ho er utilgjengeleg. «Norsk Dialect-Lexicon» av Christie var det Gustav Indrebø som gav ut i 1937.

Jostein Krokvik

Norsk Bibelmål

Frå side 3

eit rest-opplag. Og når det er ute - finst det ingen bibel med «reint flagg».

Då måtte i so fall vestmennene ta på seg sjølvé å kosta nyprenting av denne bibelen. Og sjølv ville eg heller vera med på det enn å vera med på å fira det flagget eg so gjerne har vilja heisa på full stong.

Sant å segja trur eg ikkje det er stor vilje til det heller i målmannskrinsar.

Men det kan henda ein har andre - og betre - framlegg. Vi kan då ikkje stå stilt og glo berre, når dette flagget går ned? Har vi ikkje vardevakt lenger her til lands?

Brenn ikkje varden på høge nut lenger?

Og skulle han vera sløkt ogso i hjarta hjå Noregs gut?

Arthur Berg

Johannes Heggland

Kvífor har ikkje Johannes Heggland vore kandidat til Nordisk litteraturpris?

Johannes Heggland har tidlegare vore formann i Den norske Forfatterforening, og han har vore med i utvalet som skulle ha den heller vanskelege oppgåva å leita fram kandidatar til den høgste litterære prisen i Norden. Kan dette siste vera ein grunn til at han ikkje er utpeika? Heggland har ein produksjon på 47 bøker hittil, og bøkene har vore til stor hugnad for lesarar kringom i landet. Som tidlegare formann i Det litterære rådet i DnF, diktaren Pål Brekke, nyleg sa til meg over telefonen: Heggland, ja, han har fått ein svært god kritikk!

Boki hans **Meisterens søner**, den siste til no (1988), burde vera fullgod framskubb til at Heggland vart fyrste-kandidat til den nordiske litteraturprisen. **Og kvífor ikkje samla seg om ein så dugande forfattar på nynorsksida?**

Johannes Heggland skreiv sogespelet som vart framsynt i Hornindal 14. juli i år, **Amerikafeber**. Han skriv ein sunn folkeleg litteratur som det gjer godt å lesa.

Johannes Heggland har trekt seg frå det utvalet som peikar ut kandidatar til den nordiske prisen, men han er framleis med i Det litterære rådet til DnF. Her skal eg sitera Ebba Haslund som har vore formann i DnF og som er med i Det litterære rådet: **Johannes Heggland må attveljast på nynorsksida**, vi kan ikkje sleppa han ut av rådet. Og Heggland vart attvald på ny.

Anders O. Klakegg

Garm d.y.:

Nasjonalt målvern

Me lyt ofte undrast på danskan, kor medvite og umhugsamt dei tek vare på målet sitt. Då ein leidande dansk idrottsbladmann melde frå VM i fotball, tala han ikkje um den byen som er kjend med namnet **Mexico City**, han tala um **Mexico By**. So kann me og lesa i bladet til den danske språknemndi at dei ikkje trur engelsk er noko røynleg og varande trugsmål mot dansk. Dei hev sikkert rett; dansk greider seg nok.

Den som hev fare frå Danmark til Tyskland og umvendt, vil vita at dei nord for grensa brukar danske namn på skilt som syner til stader i Tyskland. Det heiter til dømes **Flensburg** og **Hamburg**. Sunnanfor grensa brukar dei like regelfast tyske namn, **Flensburg** og **Hamburg**; og der skriv dei **Schleswig** um den byen danskan rettskriv **Slesvig**. På norsk skulde vel same bynamnet verta **Slesvik**, men kven skriv det? Nei,

Frå Bergens Tidende:

Yndlingsforfatter

I 1925 var Olav Duun en av de sterkeste kandidatene til Nobelpriisen i litteratur. Han ble slått på målstreken av George Bernard Shaw. Selv om det er femti år siden Duun døde, har han fortsatt en stor «menighet». Han var aldri utenfor landets grenser, hans nærmiljø var Namdalen og Holmestrand — og likevel er hans forfatterskap universelt og vil forblitt aktuelt også i det 21. århundre.

Hvem kan da måle seg med ham? Johannes Heggland kan! Selv om jeg regner meg for å være et lesende menneske, må jeg med skam bekjenne at jeg hittil har hatt et nokså perifert forhold til Heggland. Jeg visste nok at han hadde format, men ikke til de grader som jeg nå vet det — etter å ha lest hans siste bok — «Meisterens søner». Det har knapt hendt meg før at jeg etter å ha lest en bok en gang, like etterpå tar fatt på den for annen gang.

Men selv om jeg tidligere har forsømt meg, skal jeg nå ta det igjen. Johannes Heggland er opphøyet til å være min yndlingsforfatter. Det vil i allfall glede meg og kanskje det også kan glede ham som attat til blir 70 år om noen maneder.

KNUT JOREM

Heider til Heggland

På landsmøtet i Noregs Mållag 1989 i Skien fekk Johannes Heggland ny-norskprisen for forfattarskapen sin. Noregs Mållag gjorde eit godt val, og Heggland fekk ei velfortent påskynning. Ros både til prisgjevar og prisvinner.

men derimot heiter den danske hovudstaden **København** på tysk, **Copenhagen** på engelsk, **Copenhagen** på fransk, **Keypmannahavn** på færøysk og **Kaupmannahöfn** på islandsk. Danskan skriv, som alle veit, **København** på sitt mål. På norsk?

No bør ein vel rett nok vera litt varsam med å segja for visst korleis nordmenn i Noreg må ordlegga seg um utanlandske stader. Det finst gode grunnar både for det eine og det andre. Men kanskje skulde me sjá litt lenger enn til Akersbryggja og gjera som folki kring oss gjer. Når alle andre brukar sitt mål, er det berre me som kann bruka vårt.

I staden freistar nordmenn i tale med utlendingar gjerne å få engelsk sleng på namnet på sin egen hovudstad. Og medan finnane skriv **Suomi/Finland** um landet sitt, hev vel ingen oppdaga noko norsk grenseskilt der nordmennene skriv det norskrøtte namnet på sitt land.

Romantikken og norsk målreising

Avg Sigurd Sandvik

Det høver her å tala litt um romantikk først.

Attat den sjelelege eigenskapen me kallar vit, hev me kjensla og fantasi. I rasjonalismen er det ratio, fornuften, det kalde, klåre vitet som fær størst rom. I romantikken er det kjensla og fantasi som råder grunnen; men han er av ulikt slag.

Romantikken i åndslivet på 1700-talet hadde opphavet sitt i Ossian-songane i England, men blomde sterkest fram i Tyskland, - der «Die blaue Blume» vart symbolet for lengten, - for trøngen til samband med allmakti. Dei sökte attende til ein gullalder dei meinte hadde vore, og dei sökte austetter til Orienten. Diktingi vart ofte skoddut og sentimental; det er eit lyte. Men romantikken vekte sansen for det vakre, og trøngen til å drøyma, til å kjenna sakn og lukka, og verta gripne av det store og gode i livet. Dessutan heldt han fram det sermerkte hjå alle menneske og for grupper av menneske. Filosofen Herder tala om folkeånd, som Grundtvig sidan feste seg ved. Andre tyske filosofar skapte naturfilosofien.

Den norsk-fødde Henrik Steffens føerde «den blåe blomen» til Danmark med føredragi sine i København 1802 om naturfilosofien. - Han gjekk og reika ute ei natt med den unge Oehlenschläger etter ei førelsing. - «Jeg strøk ham, som man stryker en katt i mørket,» seier han, «og han skjøt herlig gnister!» Ja, det var då Oehlenschläger gjekk heim og skreiv «Gullhornene».

Det vart ei heller veik bløming her i landet av denne romantikken. Den norske storskrytartidi (sjåvinismen) var av eit anna slag. Visst kan ein peika på Mauritz Hansen og Henrik Anker Bjer-

regård og nokre til, ja, Welhaven med, men berre i nokon mon Wergeland. Han sprengjer alle grensor.

Den norske kulturstriden i 1830-åri galdt mest kva vilkår og rett nordmenn hadde til å vera eit folk. Dette skal me òg ha for auga i 1840-åri, i den tidbolken då me fekk «Det nasjonale gjenombrøtet», skapt av so store givnader at sume av dei vil me helst kalla for geni. Noreg hadde vunne politisk fridom, med eigi grunnlov og eige storting. Men kva hadde dette folket av nasjonalt åndsliv, av sereigne kulturskattar som gav det rom og rett millom andre frie kulturfolk? - Eg kjenner på meg at dei finst, sa Henrik Wergeland. Og Welhaven, som skreiv «Norges Dæmring», (ikkje **Skumring!**), var ein av dei som gledde seg mest då desse skattane vart dregne fram or gøymsla.

Det var ikkje minst **samanhengen** i kultursoga vår dei la vekt på, dei som gjorde den store åndsverdi vis med at Noreg hadde ein folkekultur. Det var «den uekte lodning» dei vilde heila. Diktingi og skulde vekkja folket til nasjonalt medvit; det var ikkje først og fremst ein lengt attende til ei stortid, som hadde vore.

Det som hev vorte kalla nasjonalromantikken her i landet, er i nokon mon merkt av dette, å syna at Noreg var ingen nyfødd nasjon. Bjørnson hadde vore i Sverige og set kva **dei** hadde av synlege sogeminne i samlingane sine, - norske sogeminne òg. Kva hadde me? Han kom til at me hadde i minsto Snorres kongesogor. Å få liv i desse sogone, gjeva dei verknad i notidi ved å dramatisera dei, var ein grunntanke både hjå han og Ibsen i deira ungdomsdikting. - Noko av den same verknaden hadde dei historiske romanane til Walter Scott i England først på 1800-talet. Hjå oss kan me elles nemna Per Sivle og sogedikti hans mot slutten av 1800-talet, i ei tid då få skreiv dikt. Det var det politiske livet i notidi han soleis vilde tala med i.

Men me hadde ei nasjonalromantisk dikting på 1850-talet og frametter, då med undantak av Camilla Collett og Åsmund Vinje. Det er fulla råd å finna romantiske drag i «Ervlingen» av Ivar Aasen òg; men det meste er bygde-realisme. - Aasen hadde ikkje godt å sei om ungdomsdiktingi til Bjørnson og Ibsen. Han kan ikkje få inn i sitt «firkante-

de hode», seier han, at desse bøkene skulde opna ein ny tidsalder i poesien. No veit me at Ibsen for sin del gjorde grundig opp - med heksebålet «Peer Gynt» i 1867. Eg må nemna **ein** landsmålsdiktar som var nasjonalromantikar i ungdomen. Det var Kristofer Janson. Dei fyrste bøkene hans, som kom alt i 60-åri, var mykje påverka av bondeforteljingane til Bjørnson. Hovudverket hans «Frå dansketidi» 1875 er likevel fyrst og fremst ei bok som vil vera ei kraft i notidi. Janson var ein av dei fyrste som fekk diktarløn her i landet -. Og lat oss ta med noko som den 17 år gamle Arne Garborg skriv til han: «De har ved Deres dikterverker, som jeg alle har lest, henrevet meg til begeistring for Dem og Deres høye og hellige sak: det norske måls gjenoppreisning».

- Det let seg vel ikkje nekta at vitakspsmannen P. A. Munch var nasjonalromantikar. I ei melding om Aasens ordbok skriv han: «Man maa begynne, hvor man slap for femhundrede Aar siden: der hører vort Nationalsprog hjemme; man må aldeles afkaste den danske Klædning, der henger om vort Sprog som en stiv, latterlig Confirmationskjole om den raske Bondegut, og iføre det den egte, ældgamle nationale Dragt, der kan fremhæve dets Muskler og vise det i al sin Ynde og kraftfulde Symmetri». Endå klårare syner han det seinare då han skriv at landsmålet kan vera godt nok for ålmugen, men det duger ikkje til riksål i den nye, industrielle tidsalderen me no var komne inn i.

Med dette er me då komne inn i Ivar Aasens livsverk og den norske målreisingi. På ei vis høyrer han med i «det nasjonale gjenombrøtet». Han leita fram og blenkte opp sin del av fedrearven, og det var ikkje den ringaste delen. Hadde han støgga då innsamlingsarbeidet var gjort, det som Vitskapsselskapet i Trondheim hadde lagt på han etter tilråding frå biskop Neumann, so kunde han ha falle inn i rekka med Asbjørnsen og Moe, Landstad og Lindemann, Ole Bull og Myllarguten, J. C. Dahl og Tidemann og Gude, - og Keyser og Munch. Når dei norske målføri soleis var innsamla og bokførde, kunde arbeidet hans ha støva ned i bokhyllone, og målføri våre skuslast bort - på lag som det gjekk med eit halvt

Til side 6

Romantikken og norsk målreising

Frå side 5

hundre stavkyrkjer på 1800-talet.

Men Ivar Aasen hadde sett seg eit større mål alt i 1836, då han knapt 23 år gammal sat opp på Solnør og forma ut målreisingstanken - om å få i stand eit normalmål utav alle norske målføre, ein **sammennar** som han gjerne kallar det. Fem år etter (i 1841) skriv han: «Jeg vil forsøge dette Arbeide». Dette vart alt anna enn romantikk!

Hovudsak er å få fram ein sammennar av dei norske målføri. I dette skifter ikkje Ivar Aasen syn. At han vann seg større kunnskap med kvart som innsamlingi skreid fram, er greidt. Det gjeld m.a. kjennskapen til målføri i sjøbygde ne på Sørlandet, på Sud-Austlandet og nordpå heilt til Senja. Men heile tidi er det dei sams grunndrag som gjeng gjenom alle norske målføre han er på leit etter. Og av di alle norske målføre hev opphavet sitt i det gamle, norrøne målet, finn han samanhengen best ved å jamføra med det. Men trass i sterke oppmadingar frå P. A. Munch og andre om å gå 500 år attende etter normalen, sette han aldri opp ei form som ikkje fanst i levande taalemål. Når han bygde formverket mykje etter målet på Sud-Vestlandet, kom det av at **det** var etter måten einfelt og klårt - og råd å læra for alt landsfolket. Ei sak er greid: Aasen let aldri folkefleirtalet avgjera kva form som skulde få rom i normalmålet. Det som fall best inn i den nasjonale heilska pen, var avgjeraende for han.

Elles ser det ut for at han hev havt syn for velklang og venleik i målet. Han var diktar òg, skal me hugsa. Når han etter noko tviking t.d. valde i-formi, heng det m.a. saman med ein vokaltriklang i utljud som han fann i mest alle norske målføre. Han stussa òg noko på kor mykje han skulde ta med av sokalla «daude» konsonantar. Alle skriftmål hev «daude» konsonantar, noko til å hindra homografer og noko til å syna samanhengen gjenom böyingane. Han kom til å ta med nokre fleire av dei enn han fyrst hadde tenkt. Her talde òg omsynet til grannemåli med - og den skrivemåte som folk var vane med - men aldri soleis at han veik av frå den norske målreisingstanken. Det det gjeld om, er at skriftmål set skilje der målføri skil - millom ord og former av ulik rot. (Men dei skil ikkje alltid på same måten. Tonelaget hev mykje å seia.)

Det er ikkje rett, som det stundom hev vore hevdha, at Ivar Aasen berre bygde på taalemålet øvst oppe i dalane på Aust

landet og so på Vestlandet. Han tok ikkje med mykje av gamle kasus-former, endå dei finst på Vestlandet med. Det vanta ikkje at han kjende jamvektslovi som gjer seg gjeldande på Austlandet og i Trøndelag. Når han likevel ikkje tok opp t.d. kløyvd infinitiv, var det av di **den** er vanskeleg å halda greida på for folk som ikkje hev han i målføret sitt. Han sette inn mange m-ar som ikkje finst på Vestlandet, soleis i ordi **gjenom, millom, stundom, som, honom og deim**. Og ordfanget hev han funne kringom i heile landet. Oppteljing i Norsk Ordbog hev synt at han fann det like mykje på Austlandet som på Vestlandet.

Aasen var purist. Han godtok ikkje alt han fann i målføri. Dei var oppblanda ikkje so lite med länegods. Det hadde m.a. religionsopplæringi skuldi for. Det som var avgjeraende for han, var at ordi kunde fellast inn i den norske heilska pen. Han vilde at norsken skulde greida seg mest mogeleg med ord og ordrøter vaksne fram på norsk grunn. Men i målstriden seinare heldt han fram at landsmålet hadde same rett som andre mål til å låna ord utanfrå når det trongst. Sjølv laga han nye ord til nye omgrep av norske ordrøter. Det same gjorde Åsmund Vinje.

Ivar Aasen kjende seg etter kvart heller trygg på seg sjølv og på at landsmålet hadde fenge ei form som folket ikkje trong skjemmast av. Han gav råd til mange, m.a. Landstad og Anders Reitan, og han sa ifrå når nokon dura i veg med å laga normalmål på eigi hand, t.d. «Ny Hungervekja», at det lett kunde skada saki, endå so velmeint det var. - Ikkje alle hadde det yversynet som Aasen hadde.

Det er sume målgranskurar i seinare tid som ovundrar Aasen for innsamlingsarbeidet han gjorde. Det er reint yvermenneskeleg, seier dei, det han vann å gjera frå 1842 til 1847. Og det er sant. Men normeringsarbeidet hans er dei gjerne ikkje so heilt med på, endå det er der at det geniale ved han kjem best fram.

Den danske diktaren og Noregs-vennen Jørgen Bukdahl hev kalla Aasen for «guten med ynskjekvisten» - som går på leit og får utslag når han finn gullåra. Den same Bukdahl sa til nordmenn som kom til Askov: «Norges Vej til Europa, heter ikke Bjørnson, men Ivar Aasen!»

Likevel: Dei vanskar som Ivar Aasen stridde med i normeringsspursmålet, kunde kanskje - i einskilde høve - fenge ei hepnare løysing. Han burde t.d. **kanskje** merkt med apostrof skilnaden på

opne og tronge vokalar. Og han kunde kanskje fenge fram ei stödare palatalisering av **g** og **k** ved å ikkje skriva **j**, men setja at dei i regelen skulde vera palatale framføre linne vokalar.

Då målstriden braut laust fram mot slutten av 1850-åri, møter me ei ny sida ved Aasen, den klåre og sterke stridskjempa - som ikkje let seg blåsa yverende av dei som førde det store ord i landet, endå det var med uhug han stridde. Men eg kan ikkje sjå at det er klasestrid han fører. No som før er det heile landslyden han hev for auga.

Var no Aasen nasjonalromantikar? I «Talar fyre tome Stolar» 1864 tek han opp emnet «Landsens Framgang». - Når det var tale om framgang for 20 år sidan, hadde han vorte so glad at det var 'kje måte på det, seier han, - at han skulle vera ein av desse «Søner av Norigs det eldgamle Riket». No bit ikkje slikt rett på. Han meiner det må koma av den avkjøling som fylgjer med alderen. Denne utsegni vitnar mest om kjærleik til fedrelandet, som han hev kjent alt i unge år. Huglyndet hans ligg ikkje for romantikk, oppal og livsrøynsla sidan endå mindre. Men **nasjonal** er han. Det får me høyra meir om i same talen: -Eit **folk**, seier han kan tyda det same som andre kallar ein **nasjon**. Eit folk hev mykje sams, både tungemål, seder, skikkar og sedvane. Desse ættemerke vert ofte kalla **nasjonalitet**. Hjå oss er det det same som **norskdom** eller **tjodskap**. Det viktigaste av alle ættemerke er tungemålet.

Eg kan heller ikkje finna klåre nasjonal-romantiske drag i diktningi hans. Visst hev han kjenslor, sterke òg, for naturi og for fedrelandet. Vakrast, tykkjest det meg, i diki «Sumarkvelden» og «Gamle Noreg» frå «Symra» 1875. Men diktet om Haraldshaugen frå 1853 er sterkare - og endå meir storfelt. Eg vil heller ikkje rekna «Ervingen» 1855 for romantikk. Songane som er med i spelet, er fylte av god bondevisdom og bygderealisme. Opplegget om jordaguten som kjem heim og vinn att odelsjordi, kan lett føra tanken til målreisingi, (so mykje meir som jordeigaren Sauenback er ein som knotar - og er frå Mandals-kanten!) Sluttordi i stykket kan førast beint yver på målreisingi: «Ein heve gøynt det hin heve gløymt, og so skal allting finnast».

Kva so med «ervingane»? - dei som stridde for landsmålet i førre hundradåret, og i vårt hundreår, var dei romantikarar? Her kan ein svara både ja og nei.

Til side 7

Romantikken og norsk målreising

Frå side 6

Folk er no eingong ulike i lag og lynde, og ser ulike sidor ved den saki dei strider for. Sume av dei var visseleg romantiske - i ungdomen i minsto. Det er gjerne so at kjensla og fantasi - og draumen - er sterke i ungdomsåri. Eg vil seja som Garborg: «Gjev dei hadde ungdom nok. For med vår ungdom er det at me skal kaupa visdom».

Dei fyrste Bergens-målmannene var romantikarar, vert det ofte sagt. Men det var ikkje noko lettkjøpt og frasevore yver målmannskapen deira. Bygutar som dei var, tok dei arbeidet med å læra målet, og dei var trufaste. Den fremste av dei var Marius Nygaard; han bøygde seg for autoriteten åt Ivar Aasen. Og Henrik Krohn, som var med og skipa Vestmannalaget i 1868, var alt anna enn romantikar i det tunge målstrevet han stod midt oppe i.

Garborg er den som for ålvor tek opp målstriden etter at Vinje og «Dølen» er borte i 1870. Det gjer han med «Fedraheimen» frå 1877, og i boki «Den nynorske Sprog- og Nationalitetsbevægelse» 1878. Den boki var lenge som ein bibel for målfolket. Garborg er so visst ingen romantikar i si ungdomsdiktning. I målstriden slår han òg sterkt på at det er ikkje tid å drøyma; no må det trottugt strev til. «So lang ei tid, so lang ein strid», skreiv han.

I den boki eg nemnde, synest han likevel å hanga fast i eit romantisk målsyn. - Målet er ein organisme, seier han, som veks fram etter eigne, indre lover. Dansk vert ikkje norsk om han tek opp nokre norske ord. Om sau en et gras, so produserer han ikkje høy, men ull. - Denne sau en hev det vore drive ap med mange gonger. Men det er som rektor Severin Eskeland sa ved eit høve: «Sauen er slakta for lenge sidan, den!» - Garborg gjorde det sjølv i dagbøkene sine. Men lat det vera sagt: Målsaki var som ein berlingsplanke for Garborg, i all den tvil og gruvling han elles måtte igjenom. Ingen skal tvila på at det nasjonale stod ved lag hjå han, trass i at han vart den sterkeste sosiale talsmannen gjennom sine siste leveår. Her ser me at det er ikkje nokon motsetnad millom det nasjonale og det sosiale.

Men attende til romantikken. Me fekk nyromantikken i 90-åri og frametter, og saman med den, impresjonismen. I dette gjeng t.d. dei to kunstnarane Hans E. Kinck og Nikolai Astrup godt saman. Det er elles Hamsun som gjeng i broden her. Det som sermerkjer nyroman-

tikken er det mystiske i naturi, og at dei gjev naturi eit liv som det skulde vera menneske. «Den venlige, grå sten ved min hytte», talar Hamsun om. Han tek opp ein røten kvist og ser på. Og «Kvisten ser tilbake på meg, hvad vet vi?»

I fotefaret til nyromantikken voks heimstaddiktingi fram. Og ein kan sakta finna romantikk av dette slaget der, hjå ungdomen då visst. Men kjærleiken til heimbygdi og til fedrelandet er likevel det berande. Og no tenkjer eg på den nyvakning som vart i målvegen kringom heile landet. Her kom dei, Elias Blix frå Nord-Noreg, Olav Duun frå Trøndelag, Sven Moren frå Trysil, Olav Aukrust frå Gudbrandsdalen, Anders Hovden, Per Sivle, Jens Tvedt, Rasmus Løland frå Vestlandet. - Hans Seland, - so hev eg namnt nokre. Og målfolket kom frå byane med, borgarstand og embetsstand. Eg hev alt nemnt Kristofer Janson, og eg kunde ha nemnt fleire av Bergens-målmannene. Dei var ikkje so mykje romantikarar som folk vil ha det til. Eg kunde ha nemnt Alexander Seippel frå Kristiansand, Steinar Schjøtt frå Skien, og professordotteri Aasta Hansteen frå Oslo. Eg er so gamal at eg kjende Idar Handagard frå Kristiansund, Olav Gullvåg fødd i Trondheim, Hartvig Kiran frå Ålesund, Halfdan Freihow og Klara Semb frå Oslo. Og eg hev eingong vore med Oslo-guten Hans Henrik Holm opp i hola hans på Karl Johan.

Landsmålet fekk veksa heller fritt - i førre hundradåret, ja i røyndi fram til 1917. Marius Hægstad sette opp ein normal bygt på Aasen-normalen - i ei ordlista for skulane. Lars Eskeland gav ut «Hjelpebok i norsk rettskriving». Han fekk då spurnad frå kyrkjeministeren om han vilde at Kyrkjedepartementet skulde autorisera boki og den rettskriving ho drog opp lina for. Men han svarta nei. Han meinte at det norske skriftmålet enno stod i sin friskaste vokster, og at altfor faste påbod og forbod lett kunde meinka denne voksteren.

Rasmus Flo og Arne Garborg sette i si tid opp ein normal som vart kalla midlandsmalet. Det er noko av det vakkreste mål som hev vore skrive her i landet, men noko for vanskeleg til ein landsnormal. Garborg skreiv midlandsmalet sidan. Og Steinar Schjøtt brukar det i si Snorre-omsetjing.

I 1907 fekk norsk dansken ny rettskriving, men ikkje nynorsken. Då gjekk omlag 500 skulekrinsar yver til nynorsk på to år. I 1917 kom ei delt rettskriving for nynorsk, med obligatoriske og valfrie former. Dei valfrie formene vann ik-

kje mykje fram. Men på ei vis brøytte dei vegen for målbrigdet i 1938.

I soga om norsk målreising kjem folkehøgskulen og ungdomslagi sterkt inn - fram til seinste heimsfreden, (saman med mållagi som etter kvart voks fram, - Det norske teateret og målbladi.)

Grundtvig var i Noreg i 1851 og gledde seg storleg då han fekk Aasens ordbok i hendene. Få hev sunge so varmt om morsmålet som han: «Modersmål er det rosenbånd, som store og små om-slynger, i det lever kun fædres ånd, og i det kun hjertet gynger».

Det er i røyndi kjernen i folkehøgskuletanken, dette. Den menneskelege vekking som skulen vil skapa, heng nært saman med nasjonaliteten der omgrepet **folkeånd** høyrrer heime. Skulen for livet vekte ofte sterk åndeleg oppgløding, og gav tildriv til nasjonal vokster på mange felt. - Forstander Schrøder i Askov fortalte mytar, og elevane hans reiste heim og skipa «andelsmeierier» -.

Folkehøgskulane i Noreg var med og bar fram målsaki frå fyrste dag. Det var aldri tvil om kvar Christopher Bruun på Vonheim stod i målstriden. Heller ikkje Konow og Juel med skulen på Halsnøy Kloster frå 1868. Og sidan kom dei frå heile landet: Lars Eskeland, Jakob Naadland, Ingvald Forfang, Knut Markhus, Hans Eidnes -. Ut frå folkehøgskulen kom oppglødd ungdom og skipa ungdomslag i bygdene - og bondeungdomslag i byane. Etter at landsgymnasi kom, vart det òg fleire og fleire målstudentar -.

Det hev alle dagar vore noko romantisk ved folkehøgskulen. Ungdom i 18-årsalderen hev evna i seg til å verta oppglødd og gripen av store tankar. Folkehøgskulen fekk ungdom til å gløda for fedrelandet og norskdomen. Og elskeni til heimstaden og fedrelandet gav utslag både i målreising, skogreising, bureising og anna reisingssarbeid. Det var tiltak som ikkje gav vinning so med ein gong. Er det denne idealismen som no vert kalla nasjonalisme og romantikk?

«Ivar Aasen ut or klørne på nasjonalistane?» stod det nyleg i «Språklig Samling» (- rett nok med spursmålstekn etter.) Nasjonalistar, det er me som vil ei norsk målreising, skjønar eg. Men no bør me vel kunna skilja millom det nasjonale og det nasjonalistiske, millom det å vera seg sjølv og å vera «seg sjølv nok», som Ibsen sa. Det torer gjelda millom nasjonar som det gjeld millom menneske, at berre den som er noko i seg sjølv og vågar å vera seg sjølv, kan vera

Til side 8

Romantikken og norsk målreising

Frå side 7

noko for andre. - Det gjeng ein veg «frå det lokale, gjennom det nasjonale til det universale» som Aukrust sa. - Det nasjonalistiske, som me kjenner fra nazitidi, hev eit rasjonelt grunnlag når det talar om folkesjel eller «Bloot und Boden». Det nasjonale eller det folkelege hev eit irrasjonelt grunnlag, når det talar om folkeånd, - som er ei utstråling av Guds skaparånd, eit åndsens imperativ til kvart folk. Denne utgangsstoda er religiøs, ikkje romantisk, og er difor i røyndi utanfor ordskiftet. Berre **det** må ein ha lov å spørja om: - Trur du på eit åndsliv og åndeleg påverknad? - «No må de vera åndfulle, guitar!» sa Vinje i si tid. Meiner du med det noko anna enn å vera «vitig»? Ja, kan me enno talast ved.

Eg vil seia som Gustav Indrebø sa i Karmsund Mållag 6. april 1940: - Målreisingi er ei sosial reising, slær han fast. Men «den sosiale reisingstanken er ikkje sjølv den sterkest berande tanken som **hev** halde målsaki uppe, og ikkje den som sterkest **kan** halda henne uppe heretter». - «Den nasjonale reisingstanken er det upphavelege, det ålmenne i denne samanhengen». - Det er i dette føredraget han seier til slutt: «Ja, målsaki **er** romantikk! I botn og grunn på tvert i gjenom!» For: «Vinningi som målreisingi kan gjeva, er av åndeleg, ideelt slag». - «Romantikk er ein god ting», strekar han under. «Det er ein livsfremjar og ei kraftkjelde, når me tek det rett. Det folk og den ungdom som er utan romantikk, kjem aldri til å gjera store gjerningar. Og han hermer Lloyd George: «Draum hev verd. For draum er liv!»

Det hev ikkje vanta på **andre målpolitiske tankar** enn Aasens målreisingstanke. Knud Knudsen vilde norske oppdansken her i landet, og trudde at på den vegen skulde ein koma fram til eit brukande norsk riksmål. Moltke Moe og Ole Vig studde langt på veg denne tanken. Moltke Moe brukte ein gong biletet om ein tunnel der dei arbeidde frå kvar sin ende, og skulde møtest. Men han tala aldri nedsetjande om Ivar Aasen og landsmålet.

Det var fyrst i vårt hundreår at sambandstanken for ålvor tok fart. Og der som noko i norsk målstrev hev vore tufta på romantikk, so må det vel vera denne tanken at dei to riksmåli skulde kunna arbeidast saman, og det heller snøgt. Og når det vert sett politisk makt attom,

er dette i røyndi ein nasjonalistisk tanke, ikkje nasjonal.

Det var mange som **trudde** på sambandstanken i 30-åri. Dei to måli skulde møtest i **a-formi**. Difor måtte i-formi ofrast i nynorsken. Frå den norrøndanske sida skulde då hokjønnsformene sprengja det danske systemet, samstundes med at diftongane fekk større rom. På den norske sida fekk monoftongane større rom, og me fekk kvantitetsflytting frå vokal til konsonant. På denne måten skulde nynorsken høva betre på Austlandet, trudde dei, og vinna større rom der og nordanføre.

Me skulde få ei meir ortofon rettskriving. - No var det berre **ein** målvitskapsmann med i rettskrivningsnemndi som forma ut 1938 - rettskrivingi, og han var frå den norrøndanske sida. Professor Indrebø gjekk hardt ut mot den tilrådingi dei la fram. Han peika m.a. på at moderne målvitskap var komen mykje bort frå det ortofone prinsippet og la meir vekt på det etymologiske i rettskrivingspursmål.

Me veit kva som hev hendt: Då norrøndansen truga med å gå i opplysing, med all den mekaniske målblanding som var sett i verk, fekk me foreldreaksjonen - og nytt liv i Rigsmaalsforbundet. I dag er norrøndansen på god veg attende til sin danske målbygnad. Tilnærmingsslina hev få tilhengjarar på den sida. Og likevel hev norrøndansen gjenge fram. Han hev styrken sin i etter måten enkle former - og i prestisjen. Han bryr seg lite om målføre-former. Han vert stort set brukta eins både i skrift og tale.

Men i nynorsken hev tilnærmingi halde fram. Det skjedde både i 1959 og i ymse vedtak seinare i Språkrådet. Og Norges Mållag hev stort set sagt ja og amen til dette, som dei gjerne kalla ei utviding av nynorsken. Ja, dei dryfter jamvel å gå lenger - med noko ein kan kalla ei urban- målreising. Dette er ikkje berre filologisk nyromantikk. Det er dødsslina for norsk mål!

Tal dialekt! er merkeordet for Norges Mållag. Plent som om dette skulde kunna berga eit norsk riksmål. Hadde dei endå sagt: Legg vinn på å tala målføret ditt med minst mogeleg iblanding av läneord og framord! Men det er heller tvert imot: Alle målføre i bygd og by er fullgode som **dei er**, og skal ha lik rett til å gjera seg gjeldande i nynorsken. Nynorsken er tufta på alle målføre i landet. I det hev han styrken sin, motsett norrøndansen. Det siste er rett. Men det er ei lagnadstung mistyding å tru at **alt** i målføre er god norsk, og at alle målføre er li-

ke velskikka til å vera mørnster for eit norsk riksmål. Soleis var det ikkje i Aasens tid og er det endå mindre i dag.

I 1967 sa Norges Mållag at den programfesta tilnærmingi til norrøndansen måtte vera slutt. Men den tilnærming som gjeng føre seg med ofseleg fart i målføri, vart det ikkje åtvara mot. Det vart tvert i mot sagt at skriftmålet stendigt måtte brigda seg i takt med talemålet. Soleis fekk me tilnærmingi innatt bakvegen.

Her står norsk målreising i dag i eit vegaskil. Skal me berga norsk mål, då må me halda normalmålet på heilnorsk grunn både i skrift og tale, og til hjelp for målføri våre - at dei kan halda seg på norsk grunn.

Her kan me læra av å sjå på målstrengset hjå frendane våre på Island og Færøyane. Dei set no alt inn på å halda riksmalet so reint som råd er. Dei hev den same pågangen utanfrå som me hev. Den kjende færøyske målgranskaren Hendrik Poulsen sa det soleis på eit nordisk målmøte nyleg: Målarven er altfor verdfull til at me kan lata reklamefolk og petitjournalistar styra med han.

Hjå oss hev me havt språknemnder, og no hev me eit språkråd. Språkrådet hev to motstridande paragrafer å halda seg til: Dei skal verna norsk mål, og dei skal stydja den tilstemna som på lenger sikt kan føra dei to måli saman. Det er det motsette av vern. Men det er fulla difor at Språklig Samling hev sæte i Språkrådet.

Vestlandske Mållag og Ivar Aasen Sambandet er i hovudsaki samd med Norsk Målungsdom. Me må ta i bruk att **norsk** og **norrøndansk**, som er dei rette namni på dei to mål me hev i landet. I Vestlandske Mållag hev me aldri tenkt at me skal rydja ut a-formi i norsk mål; men me krev jamstelling for i-formi. Me vil stå saman med mål-ungdomen i å bruka so godt mål både i skrift og tale at det kan bera namnet **norsk** med rette. **Me** er ikkje sette til å **loysa** målspursmålet. Men me hev andsvar for målarven i vår eigi tid. Difor vil me bryta det hegemoniет som råder i dag.

Eg vil slutta med ei helsing som Olav Aukrust ein gong bar fram til målstudentane i Oslo: - Han ser fram til at alt folket ein gong skal velja heimvegen. «-då skal vår folkeånd gjeste sitt folk og Fjell-Noreg fagne sin fulltrugne tolk». Det er mitt ynske - og mi von - at Målungsdomen framleis må vera Fjell-Noregs fulltrugne tolk.

Professor Reidar Djupedal til minne

Professor Reidar Djupedal i Trondheim er gjengen burt. Han vart 68 år gammal og vart riven burt midt i ei aktiv forskar- og publisistgjerning. Det kan trygt segjast at Reidar Djupedal var ein kulturpersonlegdom av dei fremste.

Reidar Djupedal var fødd i Oslo, men han hadde ætterøter i Selje i Nordfjord, og vokste opp der. Han kjende seg sterkt knytt til denne tradisjonsrike klosterstaden og hev m.a. skrive boki *Selja* i tusen år, og Klosteret på Selja.

Djupedal vart student i 1941, han gjekk ut frå City of London College i 1946, og hadde i krigstidi vore fange i Tyskland. Han vart cand.philol. i 1950, og vart same året tilsett i Norsk Ordbok, Oslo. Men alt i 1951 vart han lektor i norsk ved Universitetet i København. I 1962 kom han heim att til Noreg då han vart dosent i norsk språkvitskap ved Universitetet i Bergen. I Bergen var han til han i 1968 vart professor på Lærarhøgskulen, Universitetet i Trondheim. Der hev Djupedal sidan hatt si gjerning. Han var dekanus ved avdeling for filologiske fag 1969 -72, og 1975 - 78, og han var prorektor på Lærarhøgskulen 1972 - 75.

Djupedal kunde sjå attende på ein rik produksjon. Han hev gjeve ut Ivar Aasen «*Brev og dagbøker*», i tri store band, Norske bygdemålsviser 1959, ei bok um Rasmus Flo 1964, *Selja* i tusen år 1966, Klosteret på Selja 1967. Og

han hev vore redaktør av mange antologiar, og hev skrive mange utgredningar um språklege, litterære og historiske emne. Det som var eit sermerks for alt han skriv var at det var sers pålitande, og bygde på store og umfatande kunnskapar. Dertil var han ein sikker stilist. Noko av det siste han skrev var den grundige biografien um vestmannen Hans Mo, i ei minnebok som Ørsta Mållag gav ut. Den prydlege utgåva av Vinjes «*Dolen*» må heller ikkje gløymast. Djupedal redigerte denne sjeldsynte samlingi i fire band, og han skrev verdfulle innleidingsartiklar.

Professor Djupedal var innvald i Norsk Språknemnd 1965 - 71, og i Norsk Språkråd 1972 - 81. Der var han skiftevis formann og varaformann, og med i arbeidsutvalet og fagnemndi der. Han var med i Lærarrådet 1967 - 69, og formann i utvalet for norske sendelektorar 1966 - 80.

Han var medlem i Selskapet til Vitenskapens fremme sidan 1964, og med i råd og styre der, og medlem av Det Kgl. Vitenskapsselskap frå 1969.

Ein kunnskapsrik og arbeidsglad forskar, og eit sjærmerande menneske som spreidde gleda ikring seg, soleis vil me minnast Reidar Djupedal. «Vestmannen» hev òg grunn til å takka Djupedal. På mange vis synte han at han var glad i bladet, og han hjelpte til når høvet baud seg.

Ludv. Jerald

Salmesongaren

Det låg tjukt av soldatar og hestar på alle gardar og i alle hus, desse vike-ne seinhaustes med skodde og regn og kommandorop millom nakne tre. Hestane var utskrivne frå heile landet, og det var ikkje nett av dei beste hestane bøndene hadde gjeve oss. - Me laut ha alt i greide fyrr me braut upp og drog i krigen, vart det sagt. Dag etter dag køyrdet eg med ei fin svart merr etter den leirute smale vegen nede ved åi, fylgte vegen til åi nådde havet, der kvilte me, og so attende.

Ho var ikkje slem merri, men so levande redd. Ho laut høyre målet på meg heile tidi elles tok ho ut i sanselaus

skrekke um so berre eit lauvblad bles yver vegen. Eg undrast korleis ho no-kon gong skulde kunne draga kanonar gjennom eld og røyk og larm. - Men, som sagt, hørde ho berre røysti mi, tolde ho at flokkar med svarte kråkor letta frå trei attmed elvi og flaug skrikande ut yver stubbmarkene, ho einast kvakk og sokk litevetta i hop, men tok ikkje i.

Eg sat i kjerra og småprata åt henne, eller eg song kjærleikssongar eller salmar. Etter kvart vart det mest salmar, meire og meire bådnelærdom frå Kingos salmebok flotna upp i minnet mitt. Og no, gode lesar, skal du få høyra kor vak denne merri eigentleg var, for når eg tok til å syngje «Aldrig er jeg uden

Noregs Mållag

Landsmøtet i Noregs Mållag var i år lagd til Skien i dei siste dagane i juli. Ny formann, eller «leiar» som det heiter hjå Noregs Mållag, etter Jon Låte som sa ifrå seg attval, vart den 54 år gamle læraren Marta Østerås Falch frå Levanger i Nord-Trøndelag. Ho slo ut den 38 år gamle Nils Moldøen frå Odda. I andre og siste royste-umgangen fekk ho 107 røyster, medan Moldøen fekk 79.

Valnemndi hadde merkeleg nok gjort framlegg um two leiar-kandidatar, og uten å nemna kven av dei som hadde flest røyster i nemndi. Frå den mest aktive oposisjonen på årsmøtet kom det framlegg um Roar Madsen, Trønderlæget. I fyrste valgumgang fekk Madsen 18 røyster, Marta Østerås Falch fekk 108, og Nils Moldøen fekk 55. Det måtte ny roysting til, og oposisjonen gjekk då yver til Moldøen. Han vart deretter vald til styret med applaus. Elles kom 2 nye inn i styret: Per Pedersen, Rogaland og Georg Nilsen, Telemark. Dei avløyste Marit Merete Lunde, Hordaland og Liv Ingebrigtsen, Troms, som bæ sa ifrå seg attval. Att frå fyrr i styret er Gudrun Bøthun, Buskerud, Sæbjørn Forberg, Viksværingen (Oslo) og Lise Kvande frå Norsk Målungsdom. Men ho møter for tidi ikkje i styret, avdi striden millom hovudlaget og Norsk Målungsdom ikkje vart løyst på landsmøtet. Fyrste varamann til styret vart redaktør i Dag og Tid, Asgeir Olden. Han vart vald i kamprøysting med 107 røyster, mot Aud Kirsti Pedersen frå Troms som fekk 77 røyster.

Etter det Gula Tidend melder lukkast det ikkje landsmøtet å løysa konflikten millom mållaget og ungdomsorganisasjonen Norsk Målungsdom. Målungsdomen vil framleis ikkje møta i styret i mållaget og krev no ny handsaming av samarbeidsavtala millom dei two samskipnaden. Bakgrunnen for striden er at Studentmållaget i Bergen, etter årelange konfliktar med leidingi i Norsk Målungsdom, tidlegare i år melde seg ut av NMU. Studentmållaget vilde i staden meldt seg beinveges inn i Noregs Mållag gjennom fylkesmållaget Hordaland Mållag. I protest mot den måten styret i Noregs Mållag handsama denne saki på, drog NMU ut sine målsmenn i styret og valnemndi i Noregs Mållag. No krov Målungsdomen at Studentmållaget i Bergen skal nektast medlemskap i mållaget utan å vera med i Norsk Målungsdom.

Til side 11

våde, Aldrig dog foruden nåde», jau, då stana merri avdi ho trudde eg protta, ho hørde alle r-aner, ser du. Men stemde eg i med «Op, glædes alle, glædes nu», medan ho stod stille, jau då tok ho til å gå avdi ho meinte eg smatta på henne, ho hørde s-aner, må vita.

Kvar det til slutt vart av henne veit eg ikkje. Framleis hugsar eg dei store redde blanke augo hennar. Eg vil helst tru ho sleit seg, flaug ut, reinska seg for seletøy og sprang livredd frå slagmarki og ut i natti til skummet valt av sidone hennar, og til ho fann ein annen mann som ogso kunde eitkvart utanboks frå «Aandeligt sjungekor».

Arne Horge

Velsigna sumardag ved Hjeltefjorden

Gerhard Garatun-Tjeldstø (f. 1901), mangeårig journalist i Gula Tidend og i Bergens Tidende, vann ein kunstnarleg siger med skodespelet «Vokenatt» 1933. I For Bygd og By skreiv han mange novellor som glitra av salt sjø og strålende sol. - Her kjem ei sumarskisse som han skreiv til eit jolenummer (!) av B.T. 1962 med tittelen «Velsigna sumardagar». - (Teikning: Ragnvald Jørgensen).

C.C.

Ein kald og regnfull sumar? Det var kanskje det. Og ein utrøveleg ferie ute ved havet? Å, langt ifrå, eg ville ikkje byta med nokon italia- eller

på, men aldri fekk vita skikkeleg. Berre kom her du, stakkar! Og tu meir han fortel, til betre forstår eg -- kor lite eg veit. Han er dulram og, men det er kanskje det finaste med han. Med alt han viser fram, er han likevel full av gåtar og løndomar.

I sumar kom me på talefot som aldri før. Det hadde seg slik at eg vart gaande borte i Kasholmen nær sagt kvar einaste dag så lenge ferien varde. Det var noko arbeid som skulle gjerast. A gå saleis under open himmel dag etter dag, på ein holme mellom fjord og sund, under ein skiftande flaum av sol og regn og vind og vel-

gar når landet er turt, minner berget om kattefoten som er varsam og ikkje vil væta seg, men det nyttar ikkje. Sjoen smyg seg oppover og innover, gjennom tangbeltet, over skjel, granning og rur og opp på blanke varme solberget. Sume dagar er han uroleg, kanskje sig det opp ei gravers-hinna på himmelen, og då vert der sull og drag i flomålet, om det er aldri sa stilt i lufti. Då fortel han, der er uver borti havet, og flomålet stig over alle godversgrenser. Og når avoret kjem inn, såframti det kjem, og du har ditt på det turre, er kvart bareslag mot berget meir spa-

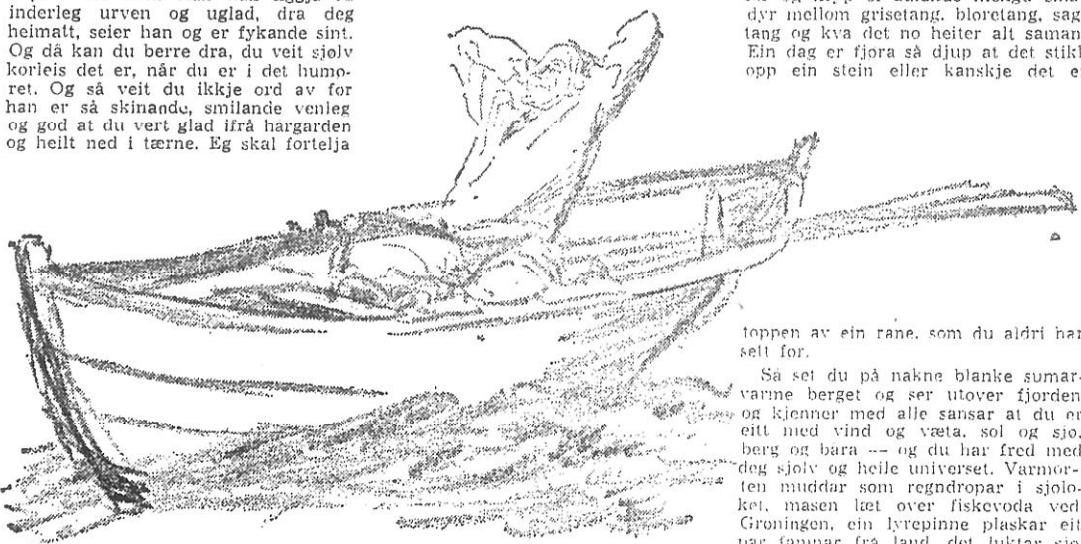
VELSIGNA SUMARDAGER

spaniafarar. Midhavet skal vera så blått, men han kan vera blå Hjeltefjorden og, retteleg blå-blå. Og så har han temperament, der finst ikkje den stemning i ei menneskesjel som er ukjend for han. Han kan liggja så underleg urven og uglaad, dra deg heimatt, seier han og er fykande sint. Og då kan du berre dra, du veit sjølv korleis det er, når du er i det humoren. Og så veit du ikkje ord av for han er så skinande, smilande venleg og god at du vert glad ifrå hargarden og heilt ned i tærne. Eg skal fortelja

dig stjilla --- og så ikkje ha anna menneskeleg stak rundt om enn dei eg laga sjølv, var som a eiga treflare glade gode liv på ei og same

nande enn noko mål-opplaup på ein landskamp.

Når sjoen fjarar, kjem det ukjende landet fram, like nyfodd og merkeleg kvar einaste gong. I fjorebeltet kravlar og kryp ei aulande mengd smådyr mellom grisetur, bloretang, sagtang og kva det no heiter alt saman. Ein dag er fjora så djup at det stikk opp ein stein eller kanskje det er

deg noko, seier han. Eg skal fortelja deg det som du alltid ville ha greie

tid. Der flødde sjoen, har du nokon gong sett på slike under! I stille solda-

toppen av ein rane, som du aldri har sett før.

Så set du på nakne blanke sumarvarme berget og ser utover fjorden og kjenner med alle sansar at du er eitt med vind og væta, sol og sjø, berg og bara -- og du har fred med deg sjølv og heile universet. Varmorten muddar som regndropar i sjokolade, masen løt over fiskeyoda ved Grøningen, ein lyrepinne plaskar eit par fannar fra land, det huktar sjø og tangfjora, og kaffivatnet kokar --.

Velsigna sunnardagar ved Hjeltefjorden.

G.-Tj.

Lukkedag

fyrr eg fór i klædi
vód eg ei venda
i klöveren

helsebót
so svalt og friskt
og angande

- det kitla grannt
frampå foten
og sjå! eit firblad

stod som planta
og skein
millom tærne

varsamt
tok eg sokken på
og skoen sameleis

- av pure lukka
hev eg meste halta
i heile dag

Gunnar Gilberg

Arthur Berg skreiv denne artikkelen i Dagen i januar i år:

For å «sementera Indrebø-Bibelen»

Egil Lehmann:
Ordbok for Det Nye Testamente. Nynorsk med tilvising til gresk grunntekst. Norsk Bokreidingslag 1988.

Det er vel kjent at sokneprest Lehmann er ein lærde filolog. Men ikkje alle har visst at han kjenner koine-gresken so godt. No har han gjort dette klart for alle som vil vitja det. Denne bokt byrjar som ei vanleg bibelordbok eller ein konkordans, vi kallar. Utgangspunktet er den nynorske omsetjingi av Bibelen som går under namnet «Indrebø-Bibelen». I konkordansen fører Lehmann opp alle norske ord som denne Bibelen brukar, og så noterer han alle dei stadene der ordet finst i N.T., og fører opp det eller dei greske ordi som ligg bak det norske ordet. Desse ordi fører han opp både på gresk, med greske bokstavar, og på norsk.

Berre det må ha vore eit kjempearbeid. Det vitnar om ein ubendig viljestyrke, store kunnskapar og vitskapleg «skribiv».

Boki er på nynorsk, men kan brukast også av folk som til vanleg berre les bokmåls-Bibel. Det er berre å finna fram vedkomande ord i bokmåls-Bibelen, så opp det same verset i Indrebø-Bibelen, so finn ein gjennom denne konkordansen attende til det eller dei greske grunnordi. For Lehmanns ordbok noterer *alle* stadene i N.T. der vedkomande ord vert bruka.

Den andre bolken i boki, er ei gresk ordbok. Her listar han opp alle dei greske ordi som det greske Nytestamentet inneheld. Skilnaden mellom denne ordboki og vanlege gresk-ordbøker elles, er den at han ikkje går fram på vanleg filologisk måte. Det greske ord for «rettferd», dikaosyne, omset han soleis med «gode gjerningar», rett, rettferd, rettferdig, rettferdiggejra, fordi det er desse ordi Indrebøbibelen brukar til å ettergjeva gresken.

Som alle veit, er Egil Lehmann ein heilhuga nynorsk-mann. Ja, han er jamvel for «fundamentalist» å kalla i filologien. Han vil ikkje tola stort av avvik frå Aasen-målet. Om han då ikkje er serleg fundamentalistisk i teologien, tek han munet att i filologien.

Her ligg svaret på spørsmålet om kvifor Lehmann gjev ut dette verket *no*. For no har to forlag gjeve ut ny-omsetjingar av Bibelen. Som eg tildegar har sagt, vert ikkje Lehmanns konkordans dermed u-aktuell, og slett ikkje ubrukande. Men for mange heil- og halv-huga nynorsk-folk vil det nok verte for brysamt om dei lyt bruka ein gammal Indrebø-Bibel for å finna fram til gresken bak dei nye omsetjingane til bokmål eller nynorsk.

Det bryet tykkjer Lehmann dei godt kan ta. Og på ein pressekonferanse sa han at han ville ha ut boki *no*, for å «sementera Indrebø-bibelen». Det vil segja at konkordansen er ein protest mot ei kvar omsetjing av Bibelen til eit nynorsk som er ei av-norsking av Indrebø-Bibelen.

Dette må då også vera forklaringa på at dei nynorske «fundamentalistane» i so høg grad gjev ein god dag i den nynorske Bibelen som Bibelselskapet har gjeve ut, og den som Norsk Bibel A/S eslar seg til å gjeva ut. Det er enno ikkje avgjort korleis den siste omsetjinga skal sjå ut. Men mange teikn lyder dverre på at der den teologiske fundamentalismen står ster' i står norskdoms-truskapen heller veikt. Mange gode bokmålsfolk meiner difor å gjera norskdomen den beste tenesta med å av-norska, og «aust-norskav» nynorsken so langt råd er. Då vi fekk prenta Biblar her i landet etter reformasjonen, fekk vi dei på dansk. Og det førde til at norske kom i vanry i sitt eige ættarland (men ikkje på Island). No vil mange hjelpa han til ein god «død» i ein to-tri faser ei slags «norskdoms-svinn». På den

måten kan bibelforlagi i 70- og 80-åri koma til å fullenda den udåden som reformasjonen gjorde mot norrønt mål på 1500-talet.

Av Arthur Berg

Noregs Mållag

Frå side 9

Målungsdom. Men landsmøtet godkjende at Studentmållaget skal få vera med i samskipnaden utan å stå i NMU, og formannen i NMU, Hans Olav Brandberg, sa då saki kom upp att på ny siste årsmøtedagat at dette er eit yvertramp i høve til samarbeidsavtala. Me krev at samarbeidsavtala vert handsama på nytt, sa Brandberg.

Anders M. Andersen frå Rogaland gjorde deretter framlegg um at landsmøtet skulde slå fast at studentmållag og målungdomslag skal vera med i Noregs Mållag gjennom Norsk Målungsdom, og at dette kjem opp som lovsak på neste årsmøtet. Framlegget hans vart vedteke med 69 mot 68 røyster. Og dertil vart eit framlegg frå styremannen Sæbjørn Forberg vedteke. Det sa at det skal tingast um ny samarbeidsavtale mot at Norsk Målungsdom tek uppatt plassen sin i styret.

Denne saki er dermed berre utdrygd; men talarar frå Studentmållaget i Bergen gjekk sterkt imot utdrygging, dei vilde ha saki og verdi, og Per J. Jordal truga med at ny medlemskap i Norsk Målungsdom ikkje kan koma på tale.

Det er soleis ikkje slutt på den striden.

Gilde gavebøker frå Norsk Bokreidingslag

Olav Nygard: *Dikt i samling*

DIKT I SAMLING

Modølen Olav Nygard er ein av dei største skaldar som landet vårt hev fostra. Til hundredårsminnet kom heile det storfelde diktverket hans for første gong i samla utgåva, med etterord av Conrad Clausen.

I band kr. 145,-

Åsmund Farestveit: *Berserken og mor hans*

Spanande historisk roman frå 1752, frå ei uroleg gjæringstid med frigjeringstrong og nye straumdrag utanfrå.

I band kr. 135,-

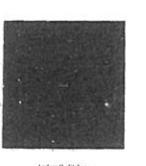
Kormaks saga

Ei sermerkt forteljing um liv og diktning, kjærleik og drama på 900-talet. Innleiding, umsetjing og ordtydingar ved Egil Lehmann. Rikt illustrert av Asbjørn Brekke, og med norsk og islandsk tekst jamsides.

Hefta kr. 120,-

Anders O. Klakegg:
Astrup, Kinck og Jolster

Ei forvitneleg bok um kunstnaren og heimemiljøet hans, og um brevbytet med diktarvenen Kinck. Gjenomillustrert med ei rad framifrå attgjevingar av Astrups fargerike kunstverk.

I band kr. 195,-

Gled venene med gode bøker fra

Norsk Bokreidingslag

Boks 2672 - 5026 Møhlenpris

Din lokale storbank

FOKUS Bank

God og rimeleg mat
får du på
Kaffistova til Ervingen
Torggaarden, Strandkaien 2, 5000 Bergen

BUNADSØLV — POKALER — PREMIER
Vi har gaver
for alle anledninger
magnus aase A/s
gullsmed
Strandkaien 6 — Telefon *32 01 60

ISSN 0800-8647

Ålmugen vert folket

I 1889 er det, slik alle lesarar venteleg veit, 250 år sidan umgangsskulen vart innførd med rett og plikt til skulegang for alle. Noreg låg under Danmark den gongen, og fyresegnene kom i namnet til kong Kristian VI.

I hogtidsstimen for dette 250-årsminnet er det lett å gløyma at norsk álmennskule i 1889 kan høgtida ei onnor minneverdig hending - eit 100-årsminne. Den 26. juni 1889 kom det kongeleg stadfesting på two lover um norsk skule - ei lov for bygdene og ei for byane. Her var nemningi álmugeskule for fyrste gong utskift med folkeskule.

Miraklet i Polen

Det som hev hendt aust for «Jantteppet» i dei siste åri er ei vårløysing som må få namnet **mirakel**. Framståande opposisjonelle er komne inn i det Øvste Sovjet. I eit fritt val i Polen hev folket synt kva det meiner um kommunistpartiet. Og no fær Polen eit riksstyre med Solidaritet i brodden, det

fyrste ikkje-kommunistiske riksstyret på 45 år!

Den russiske revolusjonen i 1917 og utsyver førde til ei grunnlov frå 1922 som gav kommunistpartiet all makt. Og det spreidde seg til alle landi aust for Jarntæpet. Staten tok all eigedom, menneskerettar vart det smått med på kollektivbruki. «Systemet» hev for lenge sidan brotna saman, det er skort på mat, det er lange køar i matutsal, og miljø-øydeleggjingane er uhyygjelege.

Mange hev trutt at folket var grundig heilevaska og ute av stand til å tenkja. Frie val no hev synt av vitet framleis lever. Det er von til at trælka folk - no som fyrr i heimssoga - vaknar og kastar åket av.

MØRE FELLESKJØP

Telefon 8071)45 940 - Postboks 7593 Moa
6022 Ålesund

Aslaug Vaa 100 år

Diktaren Aslaug Vaa (1889-1965) hadde vorte 100 år i 1989; ho vart fødd den 25. august 1889 i Vinje i Telemark. Ho ætta frå Rauland og voks upp i Kviteseid, og Aslaug Vaa kom til å lyfta fram telemarksarven i diktningi si, både i emne og form - og ikkje minst i målet.

Aslaug Vaa var 45 år og hadde studert i Berlin og Paris då ho i 1934 kom med fyste diktsamlingi, *Nord i leite*. Diktsamlingane vart talrike etter kvart, *Skuggan og strendan* (1935), *Villarkonn* (1936), *På vegakanten* (1939), *Fotefár* (1947), *Skjenkarsveinens visur* (1954), *Bustader* (1963), *Dikt i utval* (1965).

Sist på 1930-talet var Aslaug Vaa eit års tid i Angola, og Afrika-upphaldet synte att i diktningi, t.d. i skodespelet *Honningfuglen og leoparden* (1965) og i diktet *Duva og dropen*. Ho gav elles ut andre skodespel, *Steinguden* (1938),

Tjugendagen (1947), *Munkeklokka* (1966). Aslaug Vaa dreiv og med umsetjing til norsk, serleg frå engelsk.

Dei mest folkekjære diki til Aslaug Vaa er kanskje *Duva og dropen* og *So rodde dei fjordan*. Her tek me med eit dikt frå den siste samlingi, *Bustader*, som heiter **Punktet**:

**Gråstein i solvarme
levande feste
i kvila du gjev
til eit du og eit eg og til dei -**

**Kvila - der ein er stad
der ein er no
rørslum er feste med sylfine pilir
bunta og bent
til eit du og eit eg og dei alle**

**Kom bylgja og rørde ved kvila
kom vindin og svinga på pilin
og dei losna og løyste seg ut
til eit eg var eit du og dei alle -**